

שירת הסביבה

תל אביב גדות
הירקון 1983 /
אריק איינשטיין
לחן: יצחק קלפטר

עורכת המדור
ד"ר עדנה גורני
ednagorney@yahoo.com

על גדות הירקון, רגליים לא במים
על גדות הירקון, דגים מתים בינתיים
ריח של מוות סובב באוויר
אני רוצה לבכות, אדוני ראש העיר
על גדות הירקון, על גדות הירקון
על גדות הירקון, רגליים לא במים
על גדות הירקון, דגים מתים בינתיים
ריח של מוות סובב באוויר
אני רוצה לבכות, אדוני ראש העיר
על גדות הירקון, על גדות הירקון
אקליפטוסים גדולים נושמים בקושי
על גדות הירקון

בתחילת שנות ה־90 החלו עבודות ניקוי ושיקום, אך הזרמת השפכים לנחל לא פסקה. אפשר לומר שהאסון ריחף מעל. בעת טקס הפתיחה של המכביה ה־15, ב־14 ביולי 1997, התמוטט גשר ארעי שהוקם מעל לירקון כדי לאפשר למשלחות הספורטאים להגיע לאצטדיון רמת גן. ארבעה ספורטאים מהמשלחת האוסטרלית נהרגו, ו־69 ספורטאים נוספים נפצעו. הפגיעה נגרמה לא רק עקב הנפילה, אלא בעיקר מחומרים רעילים במים ומפטריות שגרמו לזיהומים קשים. בעקבות 'אסון המכביה' אושרה בשנת 2003 תוכנית מתאר מחוזית לנחל הירקון, והוחל בשיקומו. למרות זאת, חלקו התחתון של הנחל עדיין סובל מזיהומים תקופתיים. ב־10 בנובמבר 2008 זרמה כמות גדולה של חומרי ניקוי לנחל בעקבות שרפה שפרצה במפעל של חברת "סנו". החומרים גרמו לזיהום קשה ולמותם של דגים רבים ובעלי חיים נוספים [3]. במאי 2017 נפתחה חקירה כנגד איגוד ערים דרום השרון המזרחי בשל הזרמות ממושכות לנחל של שפכים לא מטופלים ממכון טיהור שפכים [1].

עמותת 'השכנים של הירקון' ועמותת 'צלול' פועלות להשבת חלק מהשפיעה המקורית לנחל והפסקת הזרמת הקולחים. ב־2024 הושג הסדר עם המדינה ועם כמה תאגידי מים ואיגודי ערים. במסגרת ההסדר התחייבו הרשויות לפעול למניעת זיהום הנחל ולהגדלת כמות המים הטבעיים המוזרמת אליו [2].

הירקון נזכר בתנ"ך כחלק מנחלת שבט דן (יהושע י"ט). הנחל היה בעל הספיקה הגבוהה ביותר מבין נחלי מישור החוף, ומימיו שימשו לחקלאות מקומית ולהנעת טחנות קמח. בתקופת המנדט הקימו הבריטים את מפעל ירקון-ירושלים: משאבות הוצבו במקורות הירקון והזרימו מים עד לשער הגיא, ומשם הועלו במשאבות נוספות אל תוך העיר. בשנות ה־50 הוקם מפעל ירקון-נגב שהזרים מים ממקורות הירקון לנגב, והשתלב בשנת 1964 במערכת המוביל הארצי. כ־90% ממי הנחל נשאבו במפעל ירקון-נגב, ובעקבות זאת הזרימה בנחל הייתה חלשה ביותר ולעיתים נעצרה כליל. יחד עם הירידה הדרסטית בכמות המים השפירים שזרמו בנחל, החלו להזרים אליו מי ביוב. אל מי הביוב התווספו גם שפכים עירוניים ופסולת בניין ותעשייה. בשנות ה־70 הנחל הפך לנחל ביוב שהכיל רעלים, פסולת אורגנית ושלדי מכונות. היו שהציעו להפוך אותו לתעלת ביוב ירקון.

בשיר תל אביב גדות הירקון 1983 מתאר אריק איינשטיין את מצבו העגום של הירקון. "רגליים לא במים [...] דגים מתים בינתיים / ריח של מוות סובב באוויר / אני רוצה לבכות, אדוני ראש העיר". איינשטיין מביע בשיר לא רק ביקורת על מצבו העגום של הנחל, אלא גם געגועים לימיו היפים, עת ריחפו על מימיו ספינות לבנות, וגם תקווה לעתיד טוב יותר: "איש אחד כאילו כרגיל / ממשיך לבנות סירות, לא עוזב את המים".

איתן פרמן, דייגים בירקון, 2003 | ויקימדיה, רישיון: CC BY-SA 3.0

הר, מתחדש בכל דקה. ייתכן שנוכל לחוות הווה אחר של ירקון נקי וצלול, לו נעלה לרגל לירקון, לו נתייחס לטבע ולחיים בחרדת קודש.

מקורות

- [1] קוריאלי א. 2017. אחרי חודשים של זיהום בירקון: המשטרה הירוקה פתחה בחקירה. *ynet*. 17 במאי.
- [2] רינת צ. 2024. בתום מאבק משפטי ממושך: המדינה תפעל למניעת זיהום נחל הירקון. הארץ. 4 ביוני.
- [3] שלמור ג. 2008. נזק אקולוגי חמור לירקון: עשרות דגים מתים מסבון. מאקו. 12 בנובמבר.

- [4] Dillard A. 1974. *Pilgrim at Tinker Creek*. New York (NY): Harper Perennial.

מה צופן העתיד? בזמן שאני כותבת על הירקון, אני בשלבי סיום של תרגום ספר על נחל אחר, הרחק מהירקון, נחל טינקר במדינת וירג'יניה שבארצות הברית. כותרת הספר, שעתידי לראות אור בהוצאת אסיה, היא "עולת־רגל בנחל טינקר"^[4]. הסופרת, אני דילרד, מתבוננת בנחל: "אני מביטה במעלה הזרם ורואה את האור על המים דוהר לעומתי, באופן בלתי נמנע, חופשי, במורד סדרות של טרסות, כמו משטחים מכונפים במזרקה אין־סופית שמימיה לעולם אינם אוזלים".

מעלה הזרם הוא העתיד, אבל המים חולפים כהרף עין לרגלי המספרת וכבר הם במורד הזרם, מעבר לה, בַּעֲבָר. קשה ללכוד את הרגע, כאן ועכשיו. "אינך יכולה לרדוף אחר ההווה מצוידת בקרסים, בפיתיונות וברשתות. עליך לחכות לו בידיים ריקות." נחל, מוסיפה דילרד, הוא מסתורין פעיל, טפטוף טהור שדולף מעומק ליבו של